

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

IV. IKERGAZTE NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2021eko ekainaren 9, 10 eta 11a
Gasteiz, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZA ZIENTZIAK ETA ARTEA

**Egia-ostearen analisi filosofiko-
pragmatikoa. Egia-ostea,
hitzontzikeria eta XXI. mendeko
iruzurrak**

Irati Zubia Landa

93-100 or.

<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.iv.01.11>

Egia-ostearen analisi filosofiko-pragmatikoa. Egia-ostea, hitzontzikeria eta XXI. mendeko iruzurrak

Zubia Landa, I.
ILCLI (UPV/EHU)
irati.zubia@ehu.eus

Laburpena

Testu honetan nire ikerketa-proiektuaren lehen fasearen nondik norakoak aurkeztu ditut. Fase honetan “egia-ostea” (ingelesez, “post-truth”) deritzon fenomenoaz aztertuko dut. Zehazki, egia-ostearen jatorriaren inguruan eman diren azalpenak ebaluatu eta horietan egia-ostea azaltzeko eraberrak erabiliko ditut. Zehazki, egia-ostearen duten harremana argitu dut. Izan ere, ikerketa honen ondorengo faseetan hitzontzikeria nozioa aztertzeke asmoa dut. Hori horrela, testu honetan egia-ostea zer den eta honen markoa nola egituratu daitezkeen argituko dut.

Hitz gakoak: hitzontzikeria, egia-ostea, pragmatika, iruzurra, balio epistemikoak, egia

Abstract

The following research is the first part of a wider investigation where I intend to clarify the relation between “post-truth” and “bullshit”. In this work I aim to face a current gap found in the post-truth investigations. Since indifference toward truth seems to be the main characteristic of bullshit, by analyzing the different explanations given about the sources of the post-truth phenomenon, I expect to clarify how they relate to the indifference toward truth.

Keywords: bullshit, post-truth, pragmatics, epistemic values, truth

1. Sarrera eta motibazioa

Bai egia-ostea eta baita hitzontzikeria ere, nozio ilun eta polemikoak dira. Ezaugarri biok izan ziren ikerketa honen pizgarri nagusiak. Bai filosofian, baina baita bestelako esparruetan ere, kezka eta garrantzi soziala duten gaitzat jo dira bata zein bestea. Alabaina, oraindik ez da fenomeno horien inguruko teoria komunikagarri garatu, ez behintzat gutxienez adostasuna erdietsi duenik. Hala ere, auziaren egoerari erreparatu gero (ikus 2. atala), eztabaida gisa honetako ikerketa bat abiatzeko momentu emankorrean dagoela dirudi.

Egia-ostea zein hitzontzikeria aztertzearen interesa filosofiatik harago hedatzen da. Izan ere, hitzontzikeriaren izaerak berak eta honek beste diskurtso mota batzuekin duen harremanak inplikazio etiko garrantzitsuak ditu bizitza publikoan. Halaber, inplikazio horietan egia-ostearen testuingurura ekarrita, berebiziko garrantzia hartzen dute. Ildo beretik, egia-ostearen azterketak ere hauspotu ditu, akademiatik harago, egun gori-gori dauden hainbat eztabaida. Besteak beste, klima-aldaketarekin, arrisku- eta ziurgabetasun-egoeren kudeaketarekin, covid-19aren krisialdiarekin, berri faltsuen arazoarekin edota populismoarekin loturiko eztabaidetan agertzen dira auzi biok. Ondorioz, egia-ostea azaltzeko axolagabetasunaren inguruko azterketa –kasu honetan hitzontziaren figura eta honek egia-ostean dituen inplikazioak aztertzearen bitartez egituratzen nabileren– lagungarri izango da gure garaiko hainbat auzi eta eztabaida ulertzeko.

Bada bi fenomenook partekatzen duten beste ezaugarri bat ere: bietan egia-ostea axolagabetasuna zentrala da. Tesi honetan, ezaugarri horixe abiapuntutzat hartu eta egia-ostea argituko dut hitzontziaren nozioa aztertuko ahala. Horretarako, lehenik eta behin, egia-ostea zer den argitu dut, ondoren hitzontzia txertatuko dudako markoa egituratzeko. Izan ere, egia-ostearen auzi-egoerari erreparatu orduko, agerikoa da fenomenoaren inguruan eman diren azalpenen izaera desberdina dela oso eta, gutxienez, eztabaida horiek modu ordenatuan aztertzeke lanaren premia dagoela. Horixe bera izan da ikerketa honen lehen fasearen muina. Finean, egia-osteaz esan dena aztertuko eta ebaluatu dut, egia-ostea azaltzeko axolagabetasun orokortua aztertzeke marko bat eskaintzeko helburuarekin.

2. Arloaren egoera eta ikerketaren helburuak

2.1. Auzi-egoera

XXI. mendea ezaugarritzen duten fenomenoaren artean egia-ostea gero eta protagonismo handiagoa hartzen ari da. Zientziaren, komunikabideen, iritzi publikoaren eraketaren eta, orobat, demokraziaren inguruko eztabaidetan gero eta zentralagoa den auzia da. Are, 2016an Oxford Hiztegiak “urteko hitz” izendatu zuen, iritzi publikoa eratzeko garaian gertaera objektiboek baino emozio eta uste pertsonalek eragin handiagoa duten egoerari erreferentzia egiteko (McIntyre 2018: 34). Filosofian ere berebiziko garrantzia hartu du auziak. Izan ere, egia kontzeptua filosofian zentrala izanik, gauza nabarmena da egia-osteak ere garrantzia izan behar duela diziplina horretan. Aitzitik, oraindik ez da fenomenoaren modu sistematikoan biltzen duen ikerketarik, eta hutsune hori betetzeko premia gero eta nabarmenagoa da.

Zer da egia-ostea? Blocken aburuz, milaka zizare dituen Pandoraren Kutxa (Block 2019: 3). 2016ko Oxford Hiztegiaren arabera, “urteko hitza” izendapena merezi duen zerbait. Batzuen ustez, aro bat edo momentu bat: gurea, zehazki. Beste batzuen ustez, egoera edo koituntura bat, momentu historikotik independentea. Krisi bat, XXI. mendearen ezaugarri bat, gaitz bat. Beste batzuen ustez, ezertxo ere ez. Adostasuna erdiestetik urrun, ordea, egia-ostea zerbait izan bada, ikerketa- eta eztabaida-objektu bat izan da, azken hamarkadan toki, ahots eta diziplina ezberdinetatik aztertu den gaia.

Egia-ostearen inguruan esan direnak aztertu ahala, posible da joera bat identifikatzea: egia-ostearen inguruko iruzkin gehienek fenomenoaren jatorria identifikatzeko ahalegina egin dute. Alegia, ikertu nahi izan dute egia-osteko diskurtsoak nondik datozen eta, batez ere, nor den horien arduraduna (Wight 2018: 21). Hainbat alorretan egin da ahalegin hori: politikako analisietan, kazetaritza eta hedabideen azterketan, psikologian eta, noski, baita filosofian ere. Oraindik, ordea, ez dago ikerketa sistematizaturik. Are, bada fenomenoarekiko berarekiko jarrera eszeptikoa aurkeztu duenik (Bensch 2020, Volgeman 2020, Stahl eta Hansen 2016, Suiter 2016). Izan ere, egia-osteaz hitz egitean, normalean gezurrari eta ezjakintasunari loturiko elementuak jarri ohi dira mahai gainean. Elementu horiek ez dira atzo goizeko kontua, eta hori izan ohi da eszeptikoen argudio nagusia: ez gaude egia-ostean, sekula ez baita *egiaren urrezko arorik* egon. Hala ere, nik defendatuko dut egia-ostea, gezurrak baino hobeto, egiarekiko interesik ezak ezaugarritzen duela. Egia-osteak, gezurrarekin baino gehiago, egiarekiko errespetu faltarekin edo mespretxuarekin du zerikusia (McIntyre 2015: 114). Alegia, egia ezkututzen den aro bat baino, egia aintzat hartzen ez den aro bat da.

Egia-osteari buruzko ikerketa gehienek egiarekiko interesik eza dute ardatz, kasurik gehienetan, eta hor badaude berritasunak. Adar eta diziplina andana nahasten dira hor. Badira giza psikologian, zehazki isuri kognitiboen azterketan, egia gutxieteko joera horren jatorria bilatu dutenak; Daniel Kahnemanen eta Amos Tverskyren ikerketa izan da gai horretan aurrekari nagusia, gerora Kahnemanek *Thinking: Fast and Slow* (2011) obran bildutakoa. Halaber, hedabideen, kazetaritzaren eta sare sozialen inguruko ikerketek ere berebiziko garrantzia izan dute. Arlo horietan, oro har, informazioa aurkezteko eta zabaltzeko baliatzen diren formatuek sinesgarritasunean duten eragina azpimarratzen dute (McIntyre 2015, 2018; D’Ancona 2017, Kakutani 2017, Tönberg 2018, Quattrocio et al. 2016). Azkenik, hirugarren multzo batean, egiarekiko interesik ezaren atzean egon daitezkeen faktore politiko eta ekonomikoak ikertzen dituzten lanak daude. Azken horiek oso gertu daude egia-ostearen inguruko ikerketan atzeman daitezkeen bigarren joeratik.

Bigarren joera horretan biltzen diren autoreek, egia-ostearen inplikazio, ondorio eta arriskuei erreparatu ohi diete. Lan horietan, egiarekiko interesik eza menderakuntza politikorako erreminta eraginkorra izan daitekeela argudiatu da (McIntyre 2018, Hyvönen 2018). Ildo horretatik, iruzurraren eta menderakuntza politikoaren arteko harremana landu duten autore klasikoak ere berreskuratzen ari dira, pixkanaka; Hannah Arendten gogoetak, adibidez (Arendt 1967, 1972). Horrez gain, egia-ostearen inplikazioen inguruko lanetan, kezka handia sortu du egiari loturiko instituzioen autoritate-galerak –sistema judiziala, kazetaritza, akademia eta,

gehienbat, zientzia dira instituzio horiek—. Kezka nagusia, autoritate-galera horrek krisi eta neurri politikoen kudeaketan duen eragina izan da. Adibidez, politikako desregularizazioa, ziurgabetasun-egoeren aurrean neurririk ez hartzea eta joera *kietistik* egia-osteko politikaren ondorioztat jo dira (Latour 2015, Nicholson 2017). Ildo horretan kokatzen dira, esaterako, negazionismoen inguruko lanak. Kasu horietan, egia-osteko interesik ezaren atzean interes politiko eta korporatibistak ezkututzen direlakoan daude autore ugari. Arlo horretan aurrekari nagusia Naomi Oreskes eta Eric Conwayen *Merchants of doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming* (2010) lana da.

2.2. Hipotesia eta helburuak

Hauek dira lehen fase honen helburu zehatzak.

1. Egia-ostea deskribatzea: bertako faktore, arrazoi eta dinamikak elkarrekin nola harremantzen diren aztertu eta fenomenoaren argazki oso bat egituratzea.
2. Egia-ostearen faktore, arrazoi eta dinamika horien inplikazio eta arriskuak argitzea.
3. Egia-ostearen faktore, arrazoi eta dinamika horiek hitzontziarekin duten harremana argitzea.

Defendatu dudan hipotesia zera izan da: faktore horiek guztiak kontuan hartuta, egia-ostea egia-osteko konpromisoa gutxitzen den giro bat da. Giro hori zehazteko eta horren inplikazioak ulertzeko, hitzontziaren azterketa egitea proposa da.

3. Ikerketaren muina

Metodologiari dagokionez, lehen fase honetan, batez ere, zientziaren filosofiako, epistemologiako eta filosofia politikoko hainbat teoriak baliatu naiz. Hona hemen fase honen nondik norakoa.

Lehenik eta behin, egia-ostearen markoa zehaztu dut. Horretarako, egia-ostearen lehen ikerketa-ildoari heldu eta Vega-Reñonen (2020) sailkapena osatu dut. Vega-Reñonen arabera, hiru multzotan antolatzen dira egia-ostera eramanez gaituzten faktoreak: faktore filosofiko eta ideologikoak, faktore kognitiboak eta faktore teknologikoak (Vega-Reñon 2020: 11). Lan honen muina edo gakoa zera izan da: faktore ezberdinek egia-osteko axolagabetasunera nola bultzatu gaituzten argitzea. Neurri handi batean, “egia-ostearen paradoxa” deritzona ebatzi nahi izan da ikerketa gehienetan. Alegia, nola den posible ezagutza inoiz baino eskuragarriago dugun garaian joera irrazionalen halako gorakada nabarmena (Pinker 2018, Wight 2018, Block 2019).

Hauxe da egoera honen adierazle nagusia: egia eta honi loturiko balio zein instituzioak bigarren plano batean gelditu direla, hots, ez dutela ekiteko behar beste gaitasun, ez eremu publikoan eta ezta gure usteak egituratzeko orduan ere. Alegia, egia behar lukeen tokian bestelako irizpide batzuek agintzen dutela da kezka nagusia. Bestela esanda: egia gutxietsita, mespretxatuta dagoen aro batean gaudela dirudi. Bide askotatik alboratu daiteke egia; gezurra eta ezjakintasuna horietako batzuk dira, baina ez bakarrik.

Beste bat izan daiteke, adibidez, eszeptizismoa. Pentsatzen badugu egia ez dagola edo egia ez duela balio, nekez egingo diogu honi kasu. Horixe pentsatu dute egia-ostearen atzean faktore filosofiko eta ideologikoak bilatu dituzten askok. Ildo horretatik, egia-ostearen azterketan ideia postmodernista eta erlatibistek auzi honekin duten harremanean datza eztabaidagai nagusia. Honen harira, azalpen desberdinak eman dira, postmodernistei egotzi zaien erantzukizun mailaren arabera: batzuek ideia erlatibistak defendatzearen ondorio ia ezinbestekotzat jo dute egia-ostea (Pinker 2018, McIntyre 2018, D’Ancona 2017), eta beste batzuek egia-ostea ideia erlatibistak esku txarretan erori izanarekin eta horien erabilera merkantilista eta ideologikoarekin lotu dute (Latour 2004, 2015, Petters et al. 2018, Lynch 2020).

Azalpen horiek aztertu ahala, neurri batean posible da arazoaren muinera hurbiltzea. Erlatibismoa gehiago edo gutxiago gaitzetsi badute ere, gehienek bat egiten dute ideia honetan:

egia-ostean zabaldu den egiaren ideia orokortua lausoegia, ahulegia da. Ondikoz, egiari ematen zaion erabilerak ez gaitu behar bezainbeste konprometitzen, ez eztabaida egiterako orduan eta ezta politika desberdinak diseinatzerako orduan ere. Alegia, antza, axolagabe jokatzera eramaten gaitu egia-ostean zirkulatzen dabilen egiaren ideiak eta honen trataerak. Ildo horretatik, autore horiek egin dute ekarpen bat egia-ostea zer den azaltzen. Alabaina, “faktore filosofikoez” hitz egitea problematiko samarra da.

Batetik, “erlatibismo” eta “postmodernismo” terminoen erabilera ilunegia egin da. Hori nahasgarria da eta txorimaloaren falazia dakar kasu askotan. Bigarrenik, kasu askotan ez dago garbi zein den faktore filosofikoen harira defendatzen den hipotesia. Izan ere, egia-ostearen irakurketa horretan bi hipotesi nagusi nahasten dira. Bat, ideia horiek teorikoki dira okerrak eta zuzenean inplikatzeko dituzte egia-ostearen arriskuak. Orduan, jendea konbentzitu dutelako gaude egia-ostean. Bi, ideia horiek zenbait iruzur eta diskurtso zuritzeko edo legitimatzeko aukera eman dute.

Lehena okerra da, ez dirudi erlatibismoaren eta egia-ostearen artean halako lotura zuzenik justifikatu daitekeenik. Egia da postmodernismoak defendaturiko ideia batzuk muturrera eramanda egia-ostearen zenbait gaitz ia modu automatikoan ondorioztatzen direla. Adibidez, zenbait ideia eszeptikok zinismora eta egiaren balioa gutxiestera eramaten gaitzake (Lynch 2004). Ez dirudi, ordea, XXI. mendeko gizartearen gehiengoak bere burua eszeptiko konbentziturik duenik. Egia da, halaber, egia-ostean nagusi diren zenbait diskurtsotan (negazionismo zientifikoan, batez ere) jarrera eszeptikoak daudela dirudiela, lehen begiratu batean. Alabaina, diskurtso horiek gertuagotik aztertuz gero, kasurik gehienetan, egia ukatu baino, egiaz gutxi arduratzeko lizentzia hartu dutela ikus dezake batek. Alegia, gehiago dute hitzontzitik eszeptikotik baino (Douglas 2005).

Horrekin harremana du bigarren hipotesiak. Hau da, egia-ostean nagusi diren zenbait diskurtsok, ideia postmodernista horiek defendatu baino, horiek baliatu dituzte beren interes eta jarrerak zuritu edo legitimatzeko. Badira hipotesi hori justifikatzen duten motibo eta adibideak, hots, badirudi estrategia hori ohikoa dela gaur egun. Alabaina, azalpena osatu gabea da, estrategia horien arrakasta azaltzeko zerbait gehiago esatea beharrezkoa baita. Alegia, hipotesia justifikatu ahal izateko bestelako faktoreei erreparatzea beharrezkoa da.

Bada “faktore filosofikoen” zakuan sar daitekeen beste azalpen-bide interesgarri bat ere, eta fenomenoaren argazki egokia hortik gertu egon liteke. Esate baterako, Lorusok seinatu zuen egia-ostean egiaren nozioa lausotu dela diskurtso publikoak berak dituen ezaugarriak direla eta (Loruso 2020). Alegia, aurreko autoreekin bat eginez, jarrera axolagabe eta zinikoen inplikazioak seinatu zituen, eta esan zuen egiari loturiko zenbait kategoria baliogabetu direla; aitzitik, ondorioztatu zuen iritzi publikoa egituratzeko joko-zelaia ikusita ezin dugula askoz gehiago espero. Hyvönenek ere, bat egin zuen aurreko autoreek atzemandako hainbat gakoekin, esaterako, egiari loturiko kategoria batzuk lausotzeak diskurtso axologabea errazten duen ideiarekin. Baina, prozesu ekonomiko, kultural, teknologiko eta psikologikoak kontuan hartzeko beharra ere seinatu zuen (Hyvönen 2018). Beraz, baliteke postmodernismoak egia-ostearekin duen lotura justifikatu ahal izatea, baldin eta bestelako faktore horiek kontuan hartzen badira. Adibidez, faktore psikologiko eta teknologikoak.

Bigarren eta hirugarren faktore nagusiak faktore kognitibo eta teknologikoak dira. Egia-ostearen jatorriaren azalpena isuri kognitibo eta mediatikoen bidez egin da, neurri handi batean. Bi izan dira, nire ustez, arlo horretan egin diren ekarpen nagusiak. Batetik, egia-ostearen kliman, iritzi publikoa nola eratzen den erakutsi dute. Gure sistema kognitiboan txertatuta dauden isuri kognitiboak direla medio, kostata eraikitzen ditugu gure iritziak modu razional batean. Halaber, XXI. mendeko “erabaki-arkitekturak”, hots, informazioa aurkezten zaigun eta eztabaida publikoa eraiki ohi den formatuak, indartu egiten ditu joera horiek. Bestetik, hitzontzikeria eta bestelako diskurtso iruzurti batzuen hedapena murrizteko dauden zailtasunen berri eman dute. Zailtasun horien artean, esanguratsuenetako bat zera da: egiarekiko jarrera axolagabearekin bizitzea eroso den giro bat sortzen dela. Izan ere, bai gure berezko joera irrazionalek eta baita eztabaida publikoa egituratzen den formatuak ere, gezur gehiago sinestea

baino, esaten dugun horren gaineko ardura epistemikoa (edo, bestela esanda, egiarekin duen harremana) bigarren lerroan gelditzea ahalbidetzen dute.

Hala ere, faktore kognitibo eta teknologikoen azalpenetan ere, badira zenbait puntu problematiko. Horietako bat zera da: faktore horiek, besterik gabe, amplifikatzaile moduan funtzionatu duten ideia. Bada, faktore kognitibo eta teknologikoei begira, soilik informazioaren kopurua eta abiadura handitu dela ondorioztatu duenik. Nik ez dut bat egin irakurketa horrekin, aldaketa nagusia informazioaren antolaketari dagokio eta (Tönberg 2018: 2). Informazio asko izateak areagotu ditu joera irrazionalak, baina pisu gehien duena informazio hori antolatzeko eta horrekin harremantzeko modua da.

Beste arazo bat zera da: egia-ostea ezjakintasunera eta gezurrera murrizten dela ondorioztatzea. Ezjakinak, nahi gabe, faltsua edo okerra den informazioa sinesten du. Gezurtiak, aldiz, printzipioz, faltsua dela uste duen zerbait sinetsarazten dio norbaiti. Egia-ostean, ordea, gustuko duguna gustuko dugunekin kontsumitzeko aukera eman digu XXI. mendeko erabaki-arkitekturaren antolaketak –hori erakutsi dute ikerketa horiek—, benetan ezer sinesteko edo norbaiti zerbait sinetsaratzeko premiarik gabe. Hau da, egiaren inguruan hitz egiten eta egiaren izenean erabakiak hartzen jarraitzea ahalbidetu digu, esaten eta egiten dugun horrek egiarekin duen loturaz gehiegi kezkatzeko beharrik gabe. Bestela esanda: hitzontzikeria elikatzen jarraitzea ahalbidetzen du.

Azkenik, egia-ostearen markoa osatzeko beharrezkoa da uneko testuingurua kontuan hartzea. Bide horretatik, faktore multzo berri bat batu diot Vega-Reñonen sailkapenari: hark aipatu ez zituen krisi-egoerak. Krisi-egoeren ezaugarriak –bereziki, arrisku- eta ziurgabetasun-egoerak eta ziurgabetasunaren kudeaketa politikoa— aintzat hartu behar direla argudiatuko dut. Aurreko joera irrazionalak areagotu ez ezik, egiaren aldeko defentsa zaildu egiten baita halako egoeretan.

4. Ondorioak

Hauxe da lehen fase honen ondorio nagusia: egia-ostea egia krisian dagoen garai bat da. Gaiaren inguruan autore gehienek ondorioztatu dutenarekin bat egiten dut bigarren ondorioan: hori arriskutsua da. Egiaren ahalmena galdu dugu, baita premia gehien dugun momentuetan ere. Galera handia da hori. Ez, bereziki, egia ezkututzen delako edo egiaren bilaketa jardun zaila delako. Ezta ere egiaren aroa egirik gabeko aro bat delako. Haatik, egia-ostearen gakoa da egia parez pare dugunean ere ez diogula kasurik egiten. Horrek baditu inplikazio ugari, bai bizitza publikoan, bai filosofian eta baita gure eguneroko bizitzan ere. Inplikazio horiexek, gainera, ez dira zehazki gezurraren edo zentsuraren berberak. Aitzitik, hori egiarekiko axolagabetasuna dela medio gertatzen da, nagusiki.

Finean, egia *merke* dago eztabaida publikoan eta horrek egia-ostearen gaitzak dakartza. Adibidez, Arendtek seinalaturiko iritzi eta ezagutzaren arteko muga lausotzea, joera irrazionalen gorakada eta egiaren ahalmena, bereziki honen ahalmen salatzailea (Lynch 2004), galtzea. Halaber, bereziki faktore filosofikoak aztertu dituztenek seinalatu moduan, badirudi egiarekin errespetuz jarduteko premiazoak diren zenbait kategoria eta balio kamustu egiten direla giro honetan. *Eztabaidarako lurzoru komuna* (Wight 2018: 27), egiaztagarriak diren egiateen ideia (Hyvönen 2020: 33), kalitatezko maxima (Loruso 2020: 1010), *objektibotasun* nozioa (Lynch 2004, 2020), egiaren nozio tradizionala (Wight 2018) bezalako adierazpenak erabiltzen dituzte autore horiek eta ematen dute aditzera zenbait kategoria mantentzea eta zenbait bereizketa egitea bereziki zaila dela egia-ostean. Psikologia kognitiboko aurkintzek eta hedabideen inguruko ikerketek ere berresten dute hori. Hainbat motibogatik, gero eta zailagoa da egiarekiko arduratsu jokatzeko eta eztabaidatzea esfera publikoan. Are, batzuetan arduragabe jokatzeko da aukera erosoena.

Horrek guztiak iradokitzen duen egia-ostearen argazkiak, Frankfurt (2005) eta De Waalen (2006) aburuz hitzontzi bilakatzera eraman gaitzakeenaren inguruko azalpen nagusiaren tankera

hartzen du. Haien aburuz, egiazko usteen eta uste faltsuen arteko bereizketak egiteko eta ikerketa zintzo bat aurrera eramateko itxaropena galdu duen gizarte batean hitzontzikeria ia saihetsezina da. Batez ere, gizarte horretan norbere iritzia emateko presioa etengabea bada. Badirudi hori gertatzeko aukerak daudela egungo plaza publikoan, bereziki plaza digitalan.

Horrela, hirugarren ondorioa da egia-ostea ulertzeko lagungarria izango dela hitzontzia ere aztertzea. Ondorio honek zedarritu du nire ikerketaren hurrengo faseen norabidea. Badirudi, gainera, ez naizela izan premia hori sumatu duen bakarra. “Egia-ostea” urteko hitz izan eta handik urtebetera kaleratu ziren gaiaren inguruko liburu ezagunenak: Ewan Davisen *Post-Truth: Why We Have Reached Peak Bullshit and What We Can Do About it* (2017); James Ballen *Post-Truth: How Bullshit Conquered the World* (2017), eta Mathew D’Anconaren *The New War on Truth and How Fight Back* (2017). Ez da kasualitatea hiru izenburutatik bik izatea “hitzontzi” terminoa. Ezta ere hitzontzi baten argakia agertzea hirugarrenean.

5. Etorkizunerako planteatzen den norabidea

Ikerketaren lehen fase honen ondorioek hurrengo faseetan egin beharrekoaren norabidea seinalatzen dute: hitzontzikeria aztertzea. Hitzontziaren gaineko eztabaida, ordea, oraindik nahasia da oso.

Izan ere, *On Bullshit* (2005) lana argitaratu zenetik hona Frankfurtek hitzontziari aitortu zizkion ezaugarri guztiak kritikatu dira, baita hark hitzontzikeriatzat jo zituen adibide edo kasuak ere (Cohen 2002; Kimbrough 2006; Carson 2010; Wreen 2013; Stokke eta Fallis 2017; Fallis 2015). Zorionez, badira nozioa argitzeko ahaleginetan dabiltzan autoreak.

Bi ildo nagusi daude egungo eztabaida filosofikoan (Stoke 2019). Batak zein besteak, hitzontziari aitortu ohi zaion egiarekiko interesik eza zertan datzan argitzeko helburua dute. Batetik, helburu horri begira, batzuek hitzontzikeriaren axolagabetasuna *ikerketa* nozioaren inguruan ikertu dute (Fallis 2015; Stoke eta Fallis 2017; De Waal 2006). Alegia, hitzontzikeriaren egiarekiko interesik eza hitzontziak ikerketarekin duen harremanari zor zaio. Bestetik, auziaren ikerketak hartu duen beste bide bat hitzontzikeriaren diskurtsoa pragmatikatik aztertzea izan da. Norabide hori hartu duten autoreek argitu nahi dute, esaterako, hitzontzikeria familia bereko beste fenomenoetatik zerk bereizten duen (Vincent eta Castelfranchi 1981), eta, batez ere, hitzontziaren nozioa birformulatu eta horren ezaugarritze zehatzagoa egitea posible ote den (Meibauer 2016).

Bi bide horiek interesgarriak eta lagungarriak dira ikerketa honen helburu nagusietarako, eta etorkizunerako norabide bat seinalatzen dute, batak zein besteak hitzontziaren eta egia-ostearen harremanean sakontzeko aukera ematen baitute. Batetik, *ikerketa* noziotik abiatuta hitzontzia ezaugarritzeko bideak aukera ematen du egia-ostean sumatzen den egiarekiko eta gainerako balio epistemikoekiko mespretxua ulertzeko. Bestetik, pragmatikaren eskutik, hitzontzikeriaren definizioa osatzeko bideak zabaldu dira. Ildo horretatik, fenomeno horrek dituen dimentsio etikoak ere argitzen ari dira.

Hori horrela, hauek dira ikerketaren ondorengo faseetarako planteaturiko egitekoak.

1. Hitzontziaren definizio-proposamen bat egituratzea. Horretarako, Pragmatika Kritikoaren teoriak baliatuko naiz (Korta eta Perry 2011), orain arte egin diren hitzontziaren ezaugarrien hurbilketak osatzeko.
2. Definizio-proposamena hitzontziaren inplikazio etiko eta politikoen azterketarekin osatzea.
3. Hitzontziaren figura egia-ostearen markoan txertatzea.

Amaitzeko, uste dut merezi duela esatea egia-ostean eta hitzontziaren ikerketak hainbat bide emankor zabaltzen dituela nik jorratu ditudan esparruetatik harago, hasi filosofia politikotik, eta epistemologia eta hizkuntzaren filosofiaraino.

Izan ere, auzi sozial ugarian ageri dira deserosoak diren egiak. Feminismoak, borroka razialak, immigrazioak eta, oro har, borroka sozialek agerian jarri dituzte gure gizarteari, maila askotan, deserosoak zaizkion egia asko. Horiei aurre egiteko estrategia eraginkorra izan ohi da errealitate horiek ziurgabetasunaren eskutik mespretxatzea. Serio hartzen ez dena, nekez bilakatzen da aldaketa sozialerako motor. Egia-ostean, non egiarekiko interesik eza orokorra den, gero eta zailagoa izango da orain artean txikitzat hartu diren ahots eta errealitate horiek serio har daitezen. Egia-osteak eta hitzontziak hori ikertzeko bidea eman dezakete. Batez ere, azken buruan Frankfurteko arrazoia izan eta hitzontzikeria bada gure kulturako fenomeno hedatuenetariko bat.

6. Erreferentziak.

- Arendt, H. (1967): *Verdad y política*, in R. Ramos (arg.), *Verdad y mentira en la política*, Página indómita, Bartzelona, 11-81.
- , (1972): *La mentira en política*, in R. Ramos (arg.), *Verdad y mentira en la política*, Página indómita, Bartzelona, 81-143.
- Bensch, K. (2020), *Is Truth to Post-Truth what Modernism Is to Postmodernism?* Haidegger, the Humanities and the Demise of Common-Sense, *European journal of American studies*, 15 1|2020, 1-13.
- Carson, T. L. (2010): *Lying and Deception*, Oxford University press, Oxford.
- Cohen, G. A. (2002), *Deeper into Bullshit*, in S. Buss eta L. Overton (arg.), *The Contours of Agency: Essays on Themes from Harry Frankfurt*, MIT Press, Cambridge, 321-339.
- D'Ancona, M. (2017): *Posverdad, la nueva guerra contra la verdad y cómo combatirla*, Alianza editorial, Madril.
- De Waal, C. (2006), *The Importance of Being Earnest: A pragmatic Approach to Bullshitting*, in G. Hardcastle & G. Reisch (arg.), *Bulshit and Philosophy. Guaranteed to Get perfect Results Every Time*, Open Court Publishing, Chicago, 99-113.
- Fallis, D. (2015), *Frankfurt Wasn't Bullshitting!*, *Southwest Philosophical Studies* 37, 11–20.
- Frankfurt, H. G. (2005): *On Bullshit*, Princeton University Press, Princeton
- Haack, S. (2019), *Post <<Post-Truth>>: Are We Yet?*, *Theoria* 85, 258-275.
- Hyvönen, A. (2018), *Careless Speech: Conceptualizing Post-Truth Politics*, *New Perspectives*, 26 (3), 31-55.
- Douglas, H. (2006): *Bullshit at the Interface of Science and Policy: Global Warming, Toxic Substances and Other Pesky Problems* in G. Hardcastle eta G. Reisch (arg.), *Bulshit and Philosophy. Guaranteed to Get perfect Results Every Time*, Open Court Publishing, Chicago, 99-113.
- Kahneman, D. (2011): *Thinking, fast and slow*, Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Kakutani, M. (2017): *The Death of Truth: Notes on Falshehood in the Age of Trump*, Tim Duggan Books, Iowa.
- Kimbrough, S. (2006): *On letting it slide*, in G. Hardcastle & G. Reisch (arg.), *Bulshit and Philosophy. Guaranteed to Get perfect Results Every Time*, Open Court Publishing, Chicago, 3 18.
- Korta, K. eta Perry, J. (2011): *Critical pragmatics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Latour, B (2004), *Why Has Critique Run Out of Steam? From Matters of Facts to Matters of Concern*, *Critical Inquiry*, 30: 225-248.
- , (2015): *Dónde aterrizar. Cómo orientarse en política*, Taurus, Madril.
- Lynch, Michael P. (2004): *True to Life: Why Truth Matters*. The MIT Press, Londres.
- , (2020), *We Have Never been Anti-Science: Reflections on Science Wars and Post-Truth*, *Engaging Science, Technology, and Society* 6 (2020), 49-57.
- McIntyre, L. (2015): *Respecting Truth: Willful ignorance on the internet age*, Routledge, Cambridge.
- , (2018). *Post-truth*, The MIT Press, Cambridge.
- , (2020). *The Scientific Attitude. Defending Science from Denial, Fraud and Pseudoscience*, The MIT Press, Cambridge.

- Meibauer, J. (2016), Aspects of a theory of bullshit. *Pragmatics & Cognition*, 23 (1), 68-91.
- , (2019): *The Oxford Handbook of Lying*. Oxford University Press, Oxford.
- Nichols, T. (2017): *The Death of Expertise: The Campaign against Established Knowledge and Why It Matters*. Oxford University Press, Oxford.
- Oreskes, N.; Conway, E. M. (2010): *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*, Bloomsbury Press, Londres.
- Peters M.; Rider, S.; Hyvönen M.; Besley T. (2018): *Post-Truth, Fake News*, Springer, Singapore.
- Pinker, Steven (2018): *Enlightenment Now: The case for reason, science, humanism and progress*. Viking, New York.
- Quattrociochi, W., Scala, A.; Sunstein, C. (2016), Echo Chambers on Facebook, *SSRN Electronic Journal*,
- Stokke, A. (2019): Bullshitting, In J. Meibauer (arg.), *The Oxford Handbook of Lying*, Oxford University Press, Oxford, 264-276.
- , (2016), Bullshitting, Lying and Indifference toward Truth, *Ergo* 4 (10), 277-309.
- Törnberg, P. (2018), Echo chambers and viral misinformation: Modeling fake news as complex contagion, *PLOS ONE* 13 (9), 1-21.
- Vega-Reñon, L. (2020), Fake news, desinformación y posverdad: malos tiempos para el discurso público, (argitaratu gabea)
- Vincent, J.M. eta Castelfranchi, C. (1981), On The Art of Deception: how to lie while saying the truth, in H. Parret, M.Sbisà eta J. Verscgueren (arg.), *Possibilities and Limitations of Pragmatics*. Jonh Benjamin's Publishing Company, Amsterdam, 749-477.
- Volgeman, F. (2018), The Problem of Post-Truth. Rethinking the Relationship between Truth and Politics, *Behemoth. A Journal on Civilisation* 2(11), 18-97.
- Wight, C. (2018), Post-Truth, Postmodernism and Alternative Facts, *New Perspectives*, 26(3), 17-29.
- Wreen, M. (2013), A P.S. on B.S.: Some remarks on humbug and bullshitting, *Metaphilosophy*, 44 (1-2), 105-115.
- Zubia Landa, I. (2019), Balioak krisian. Erlatibismoaren eta absolutismoaren arteko ika-mika egia ostean, in Joxe Azurmendi Katedra, *Pentsamenduaren ur-jauzia Kongresua*, Donostia, San Telmo Museoa, 2019ko abenduaren 12a.
- , (2020a): Egia-ostea ziurgabetasun-garaian, JAKIN, Udako Euskal Unibertsitatea eta Usurbilgo Udala, *Pandemiak, distopiak eta mundu berriak Jakin Jardunaldia*, Usurbil, 2020ko uztailaren 16a.
- , (2020b), Egia-ostea ziurgabetasun-garaian, *JAKIN*, 239, 75-95.

7. Eskerrak eta oharrak

Esker onak emateko atal batean, ezinbestean, lehen lerroan egon beharko luketen bi izen daude: Agustin Arrieta Urtizbera eta Joana Garmendia Mujika. Nire tesi-zuzendariak dira eta elkar ezagutu genuenetik jakin dute nire interes, ezinegon, kezka eta galderei beti adeitasunez erantzuten.

Aipatu beharreko beste izen bat, noski, *Language, Action and Thought* taldea da, eta bertako kideak. Lan hau egiteko Eusko Jaurlaritzak (IT1032-16) eta Espainiako Gobernuak (PID2019-106078GB-I00 (MCI/AEI/FEDER/UE)) emandako dirulaguntzak baliatu ditut. Halaber, Eusko Jaurlaritzaren doktorego-aurreko beka batez ere baliatu naiz.

Hirugarrenik, Euskal Herriko Unibertsitatea (EHU) bera eta, bereziki, Joxe Azurmendi Katedra ere aipatu nahi nituzke, *Pentsamenduaren Ur-Jauzia* Kongresuan (2020) nire lehen ekarpenak aurkezteko gonbita egin zidatelako. Baita JAKIN fundazioa eta UEU ere, *Pandemiak, Distopiak eta Mundu Berriak* jardunaldietan jarduteko aukera eman zidatelako. Plaza horietan ehundu nituen, neurri batean, ikerketa honen hastapenetako lehen ideiak.